

Kaostan Düzene Geçiş: Sanat ve Yaratıcılık Bağlamında Ressam Fikret Mualla Saygı'nın Yaşamına Bütüncül Bakış

Aysun Aktaş Özkafacı

Özet

Bu makalede sanat, yaratıcılık, sanatın psikoterapötik işlevi ve alan kuramı kavramları ele alınarak, Ressam Fikret Mualla Saygı'nın yaşamı, sanat hayatı ve eserleri bütüncül bakış açısıyla değerlendirilmiş, sanatsal yaratıcılığın dönüştürücü ve onarıcı işlevi niteliksel tarama yöntemiyle araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Yaratıcılık, Alan Kuramı

GİRİŞ

İnsanoğlu binlerce yıldır duygularını ifadeye ve söze dönüştürebilmek için sanatı bir araç olarak kullanmıştır. Kimi zaman bir şarkı sözü, kimi zaman bir kilimin ilmeği, kimi zaman, resim, kil gibi sanatsal araçlar yoluyla ruhsallığa ait olan içsel malzeme form kazandırılarak sembolleştirilmiş, dile getirilmiştir. Tarihsel süreç boyunca pek çok örnek bize göstermektedir ki yaratıcılık ve sanat, kendiliği, toplumu ve bir ötekini anlamada kişiye yardım ve aracılık etmiştir. Sanat ve yaratıcılık üzerine yazan, "Sanat ve Edebiyat" adlı kitabının "Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşleri" başlıklı bölümünde Freud yaratıcılığın, bastırılmış libidinal ve saldırganlık dürtülerinden kaynaklandığını belirtir. Bu yasaklanmış dürtüler yüceltme (süblimasyonu) yoluyla, toplumsal ve estetik açıdan daha kabul edilebilir şekle dönüştürülmüştür (Aliçavuşoğlu, 2012). Freud 1920 yılında Haz ilkesinin Ötesinde isimli makalesinde torunu Ernst'i gözlemleyerek yazdığı "makara oyunu" adlı satırlara yer verir (Parman, 2020). Ernst'in sürekli oynadığı bir makarası vardır. Makarayı yatağının yanından yere atar. Makara görme alanının dışına çıktığında o-o-o sesi çıkarır. Makara ortaya çıkıp görünür olduğunda ise "da" sesi ile onu selamlar. Ernst tek başına oynadığı bu oyunun ikinci sahnesinden büyük haz alır. Oyunda gerçek hayattan farklı olarak ebeveynini yollamakta ve ardından geri getirmektedir (Levine, 2021). Oyun aracılığıyla elinde tuttuğu nesnelere önce kaybederek sonra onlara yeniden ulaşarak, annenin uzaklığını baş edebilir hale getirmektedir. Böylece çocuk annesini elinde tutma hazzından vazgeçebilmeyi oyuncaklar üzerinden yaşayarak başına gelebilecek hayal kırıklıklarına da kendini hazırlamış olur (Aslan, 2007). Ernst'in makara oyunu gerçeklik ve düşünme arasında onarım sağlamaktadır. Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşleri adlı makalede Freud, büyüyen her çocuk oyun oynamayı bıraktığında ise gündüz düşlerini yaratır şeklinde ifade etmiştir. Psikanalizin önemli isimlerinden Winnicott'a göre ise anne ve bebek ilk önce bir bütündür. Bebek ihtiyaç duyduğunda annenin her zaman hazır ve orada olduğu yanılması içindedir. Bu yanılmanın ardından Winnicott'ın ifade ettiği oyun alanı, potansiyel alan ortaya çıkar. Bebek bu potansiyel ilişki alanında tüm güçlülük ve dış dünyadaki nesnelere istediği gibi kontrol edebilme deneyimi yaşar. Oyun gerçekleşmiştir. Bir üçüncü aşamada annenin varlığında yalnız kalma becerisini geliştirir. Anne, bebekle birebir ilgilenirse de orda hazırdır. Yeterince iyi anne imgesi bebeğin zihninde güven veren ve güvenilir olmalıdır. Son aşama anne ve bebeğin, iki alanın örtüşmesiyle birlikte oyun oynama becerisini içerir. Her iki tarafında kendine ait oyunları ortaya koyabildiği, anne ve bebeğin "oyun alanı" oluşmuştur. Eğer çevre çocuğun bu birincil yaratıcılığını kapsayabilirse çocuğun dünyadaki yaratıcı ifade becerisi oluşturulmuş olur (Levin, 2021). Winnicott (2007), yaratıcılık kapasitesinin hiçbir zaman tamamıyla yitirilemeyeceğini belirterek yaratıcılığı iki öznellik arasındaki alan olarak ifade eder. Düşünme, sözelleştirme ve sembolizasyon kapasitesi, oyun ve tüm sanatsal yaratıcılık, birçok kültürel deneyim bu alanda yaşanmaktadır. Yaratıcılık ve sanat, içerisi ile dışarı arasında bir buluşma yeridir (Erdem, 2021). Nesne ilişkileri kuramcısı Melanie Klein (2020)'a göre yaratıcılık, paranoid-şizoid konumda nesneye karşı saldırgan itki nedeniyle depresif evrede suçluluk hisseden bebeğin, kendiliği ve sevilen nesneyi onarma, tekrar yaratma arzusudur. Bebekte hiçbir çatışmanın olmaması benliğini güçlenmesi önünde bir engeldir. Çünkü çatışma yaratıcılığın en temel ögesidir. Gerçek sanatsal yaratıcı etkinliğin, ölüm içgüdüleriyle bağlantılı olan yıkıcı düşümleri iyiye dönüştürme kaygısından kaynaklandığını, kaygının ve depresif konumun derinlemesine çalışılmasının ruhsal gelişimin ve yaratıcılığın bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Erdem, 2021).

Segal ise sanatçının yaratma ihtiyacının, kendi iç dünyasının paramparça olduğuna dair derin algısından ve bu kayıp dünyayı yeniden yaratma isteğinden doğduğunu ifade eder. Her türlü yaratım her zaman için kayıp bir dünyanın yeniden yaratılmasıdır ve sanatçı çoğu zaman bunun bilincinde değildir. Sanatçı aynı dünyayı yeniden yaratmaz, onu dönüştürür ve ona kendine özgü farklı bir biçim verir. Başka bir ifadeyle, yaratıcılığın dinamiği depresif konumun onarıcı dürtüsel hareketleri içinde yer alır, bu da erken döneme ait zihinsel durumların derinlemesine işlenmesini, özellikle de kaos ve zulmedilme duygularına dair algının bütünleştirilmesini gerektirir (Yıldırım & Kenar, 2021). Bion (1959; 1962)'a göre doğumdan itibaren bebek birçok baş edemediği içsel ve dışsal uyarana maruz kalır. Yaratıcılık, rahatsız edici iç ve dış uyaranlara maruz kalan bebeğin bu rahatsızlığının annenin kapsayıcı işleviyle iyiyé dönüştürülmesidir. Annenin, bebeğini sakinleştirebilmesi ve olumsuz deneyimleri dönüştürerek tahammül edilebilir kılması, annenin "kapsayıcı (container) işlevi" olarak adlandırılır. Winnicott'un "holding" kavramıyla Bion'un "kapsayıcı işlevi" benzerlik göstermektedir. 20.yy sonlarına doğru, sanatsal yaratıcılık kendilik psikolojisi açısından da değerlendirilmeye başlanmış ve sanatın bir çeşit kendilik nesnesi görevi gördüğü ileri sürülmüştür. Kohut (1977)' a göre sanatçının yarattığı eserin kendisi ve izleyiciler kendilik nesnesi işlevi görür. Yukarıda belirtilen kuramsal açıklamalar perspektifinde sanatsal yaratıcılık, anne ve bebek ile başlayan insan yaşamının tüm gelişim süreçleri boyunca devam eden bireyin kendini yaratma ve dönüştürmesidir şeklinde ifade edilebilir.

Çağdaş Psikanalizde, her biri K. Lewin'in çalışmalarından kaynaklanan çok sayıda Psikanalitik alan kuramı bulunmaktadır. Bion'un çalışmaları alan kuramının birinci dalgasından ikinci dalgasına geçişte önemli yer teşkil eder. Bu makalede alan kuramı Bion'un çalışmaları perspektifinde ele alınmıştır. Daha öncede ifade edildiği gibi Bion anne-bebek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bebeğin düşünme ve hissetme kapasitesi gerçekleştirilmesinde kapsayan ve kapsanan arasında karşılıklı bir ilişkinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Anne-bebek arasındaki alışveriş, bebeğin işlenmemiş zihinsel ve duygusal içerikleri annesine boşaltmasını yani yansıtmasını sağlar. Anne, bebeğin henüz tam oluşmamış ön düşünce ve ön duygularını kapsar, işlemler yani metabolizma eder. Ondan sonra düşündüklerinin sonuçlarını bebeğe sindirilmiş biçimde geri verebilir. Alfa işlevi adını verdiği şey, düşünme ve hissetme süreçlerinin ileri geldiği zihinsel sindirim sürecidir. Alfa işlevinin çalıştığı alan, beta öğelerini yani sindirilmemiş ön düşünceleri barındırır. Bion'dan etkilenen Odgen öznel arası analitik üçüncü kavramını geliştirmiştir. Analitik üçüncü, psikanalist ve analizan arasında gelişen yaratım olarak ortaya çıkar. Öznel arası alanda ortaya çıkan analitik üçüncü, her iki katılımcıda üçüncünün meydana gelmesine katkı sağlar (Katz, 2019). Bu perspektiften evreni, doğayı ve insanı anlamının yolu olarak "yaratıcılık" kaostan düzene geçişte sanatçı ve sanat eseri arasında üçüncü bir alanın oluşumunu sağlar. Bu üçüncü alanda her sanatsal yaratımda sanatçı kendini yeniden inşa eder. Bu bağlamda Ressam Fikret Mualla Saygı'nın yaşamı, sanat hayatı ve eserleri bütüncül bakış açısından değerlendirilerek yaşamlarında sanatsal yaratıcılığın dönüştürücü ve onarıcı işlevi araştırılmıştır.

Fikret Mualla Saygı'nın Çizgideki Yaşamı

Yaşamında birbiriyle bağlantılı iç içe geçmiş birçok kaotik süreçten geçen, deli mi ya da dahi mi diye sanat çevrelerinde tanımlanan bu iki uçta salınımı olan Ressam Fikret Mualla için yaratıcılık, sanat nasıl bir işlev görmüştür? Resim, sanat ve yaratıcılığın yaşamının ilk yıllarından itibaren var olan kimlik arayışı, suçluluk ve değersizlik duygusu, öfke, alkol bağımlılığı ve paranoyaları ile baş etmede nasıl bir işlevi olmuştur? Fikret Mualla yaşadıklarını mı çizmiş, çizdiklerini mi yaşamıştır? Bu bağlamda Ressam Fikret Mualla'nın yaşamı, sanat hayatı ve eserleri bütüncül bakış açısından değerlendirilerek sanatsal yaratıcılığın yaşamı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Fikret Muallâ 1903 yılında ailenin ilk çocuğu olarak Kadıköy'de dünyaya gelmiştir. Babası, Avrupa devletlerinin Osmanlı'dan alacaklarını düzenleyen Düyun-u Umumiye'nin ikinci müdürü Ekrem Bey'dir. Ailenin kız çocuğuna sahip olma arzusu Fikret Mualla'ya, bir süre sadece "Muallâ" isminin verilmesine ve uzun yıllar bir kız çocuğu gibi giydirilip, büyütülmesine neden olmuştur. Fikret Mualla henüz doğmadan, anne karnındayken ailenin bir cinsiyet beklentisi vardır. Bebekleri bekledikleri cinsiyette dünyaya gelmemiş olsa da ailesi Fikret Mualla'yı zihinlerinde oluşturdukları bebek imgesine göre yetiştirmek istemiştir. Fikret Mualla cinsel kimliği başta olma üzere tüm yaşamı boyunca kimliği, kişiliği ve kendiliği ile var olma mücadelesi verir. Birinci dünya savaşını İstanbul'da ikinci dünya savaşını Paris'te yaşamış Fikret Mualla doğu ve batı kültürü arasında sıkışmış bir hayat sürmüştür. Fikret Mualla okula başladığında dayısı gibi futbol oynamak istemektedir. Ancak babası futbol oynamasına karşıdır, futboldan uzaklaşması için ortaokula geldiğinde Galatasaray lisesine yatılı olarak verir.12 yaşında okulda gizli gizli futbol oynarken ayağı sakatlanır, aylarca yürüyemez, okula gidemez ve o yıl sınıfta kalır. Yaşadığı bu sakatlık yüzünden bir bacağı diğerinden kısa kalır. Birinci

Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da yaygınlaşan İspanyol gribine yakalanır, hastalığı çok sevdiği annesi ve anneannesi-ne bulaştırır. Kendisi hayatta kalır fakat anne ve anneannesi vefat eder. Fikret Mualla bu iki ölümden kendini sorumlu tutar, suçluluk duyar. 17 yaşına kadar birçok travmatik deneyim yaşamıştır. Kendi kimliği yok sayılmış, ayağı sakatlanmış, sınıfta kalmış, annesini kaybetmiştir. Yoğun suçluluk ve öfke duyguları vardır ve yalnız hissetmektedir. En başta annesinin kaybı olmak üzere bunca acı deneyimi ve yoğun duyguları taşıyabilecek, tutacak bir ego kapasitesine henüz sahip değildir. Pek çok duygusal salınım yaşar. Bu duyguları ve yaşantıları tolere edebilecek bir ego yapılanması ve kapasitesine sahip olmadığı gibi yaşamında kendilik nesnesi¹ işlevi görebilecek kimse de yoktur. Annesinin ölümünden kısa bir süre sonra babası tekrar evlenir. Babası sürekli çatışma yaşadığı oğlu Fikret Mualla'yı 17 yaşındayken İsviçre'ye mühendislik eğitimi alması için gönderir.

Fikret Mualla İsviçre'ye gönderilmeyi *sürgüne gönderildim* diye anlatır. Sürgüne gönderildiği İsviçre'den 20 yaşında ayrılarak Almanya'ya güzel sanatlar fakültesinde resim eğitimi almak için gider. 20 yaşına kadar sanat ile ilgilenmemiş Fikret Mualla için bu durum bir kendilik aktivasyonu mudur? Ya da babası tarafından sürgüne gönderildiğini ifade eden bir gencin mühendislik eğitimi yarıda bırakarak babaya (otoriteye) başkaldırısı olarak değerlendirilebilir mi? Belki de Fikret Mualla ilk kez yaşamında kendi karar verdiği bir şeyi yapmış ve resim eğitimine başlamıştır. Ancak güzel sanatlarda resim eğitimiyle birlikte alkol problemi de başlamıştır. Bir süre sonra alkol bağımlılığından dolayı Almanya'da hastanede yatarak tedavi görmüştür. Resim sanatına başlamasını bir kendilik aktivasyonu² olarak değerlendirsek aktivasyonun yarattığı duygular beraberinde eyleme vurma şeklinde savunma ve alkol bağımlılığını getirmiştir. Bu durum babası tarafından işgal edilmiş bir gencin resim sanatına başlamasıyla birlikte alkol alarak kendini işlevsiz hale getirmesi, kastre etmesi³ olarak da ifade edebilir. Fikret Mualla annesine çok düşkün ama babasına da bir o kadar öfke doludur. 20 yaşında sanat eğitimine başlayan bu genç için resim, kendiliği onarma ve tekrar yaratma mücadelesidir. Sanat öfkesini, hırçınlığını, yalnız başına kalmışlığın verdiği değersizliği boşaltabildiği bir alan açmış ve tüm bu acı duygularını onarma işlevi görmüştür.

1 kendilik nesnesi: Kendilik psikolojisinin en önemli ismi Heinz Kohut'un kavramıdır. Kendiliğin bir parçası, uzantısı olarak algılanan nesnelere. Kendilik nesnelere kişinin hayatında önem taşıyan her şey olabilir. Bazen bir arkadaş, bazen sanat dalı, bir kitap ..vs.

2 kendilik aktivasyonu: Kişinin kendi isteğiyle herhangi bir şeye başlayabilme, sürdürebilme, tamamlayabilme ve sonlandırabilmesidir.

3 kastre etmek (kastrasyon): Freud'un ruhsal yapının gelişim evrelerinden biri olarak ifade ettiği Fallik döneme ait kavramlardandır. Güç ve iktidar sahibi baba ve türevlerinin çocuğun güç ve iktidarını bloke etmesine verilen isimdir. Kastrasyon olgusu çocuğun pipisinin baba tarafından kesilip kendisinin öldürülebileceği kaygısından başlayarak emirlere uymak zorunda bırakıldığı, isteklerinin değerlendirmeye alınmadığı bir perspektifte de ele alınabilir. Birey yetişkin yaşamında herhangi bir hazzı ulaştığında veya bir mutluluk elde ettiğinde sıkıntı hissedebilir. Bu durum güç ve iktidara sahip babanın haz kaynağına el uzatmak gibi algılanabilir ve bunun bedeli sıkıntı hissetmektir (Özakkaş, 2017).

Aynı zamanda çevresi tarafından dışlanan, kabul görmeyen, onaylanmayan, yalnız kalmış

Fikret Mualla için aynalanma eksikliğini⁴ karşılayan, onu görünür kılan bir kendilik nesnesi işlevi görmüştür. Fikret Mualla yaşamında alkol bağımlılığının da etkisiyle yoğun maddi sıkıntılar yaşamasına rağmen sanatı bırakmayarak, üretmeye devam etmesi bu düşünceyi desteklemektedir. Onun için sanat kendini besleyen bir kaynak, anne memesi olmuştur.

Fikret Mualla Almanya'da öğrenim gördüğü güzel sanatlar eğitiminin ardından 1930 yılında Türkiye'ye döner. Önce Galatasaray Lisesinde resim öğretmenliğine başlar ancak okul müdürü ile yaşadığı çatışma sonucunda oradan ayrılır. Bir süre sonra Ayvalık'ta resim öğretmenliğine başlar. Oradan da müdür ile yaşadığı bir tartışma nedeniyle dokuz ay sonra ayrılır. 1936 yılında Galatasaray'da bir lokantada alkolün etkisiyle Atatürk portresine bakarak, ressamın portre çizimindeki beceriksizliği üzerine hakaret etmeye başlar. Ancak söz konusu hakaretler lokantadakiler tarafından doğrudan Atatürk'e yapılmış gibi algılanır. Şikayet edilir ve göz altına alınır. Fikret Mualla karakolda şiddete maruz kalır. Arkadaşları Bedri Rahmi ve Fikret Adil kendisini kurtarmak için karakola gelir. Başkomiser'e Fikret Mualla'nın akıl hastası olduğunu ve müşahede altına alınmasını söylerler. Aksi takdirde Fikret Mualla mahkemeye oradan hapisshane'ye gönderilecektir. Fikret Mualla bu durumu ölümlerden ölüm beğenmek olarak ifade eder. Bir süre akıl hastanesine yatırılır. Bu karakol olayının ardından paranoyaları başlamıştır.

Fikret Mualla, Almanya'dan geldiği memleketinde hiçbir yerde tutunamamıştır. Çalıştığı okulların müdürleri ile kavga etmiş ve işinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Her yaşamı yoluna koyma girişimi kendilik aktivasyonu, eyleme vurmalarıyla⁵ yarım kalmıştır. Babası tarafından işgal edilmiş olan Fikret Mualla çalıştığı kurumların müdürleri tarafından da sürekli işgal edilmişlik duygusu yaşamış ve onlarla tartışmıştır. Bir süre sonrada çalıştığı yerlerden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu durum ödipal çatışmaları⁶ nedeniyle kendini kastre etmesi, işlevsiz hale getirmesi şeklinde açıklanabilir.

4 aynalanma eksikliği: Aynalanma Kendilik Psikolojisinin öncü ismi Heinz Kohut'un kavramıdır. Bebeğin dünyaya geldikten sonra annesi tarafından sevilmesi, onaylanması, kabul edilmesi, biricikliğinin hissettirilmesi birincil aynalanmadır. Kendisinin gücünün yetmediği durumlarda gölgesine sığınacağı bir baba ya da annesinin olması ikincil aynalanmadır. Bebeğin doğumundan itibaren yerinde ve yeterince sevilme, onay, kabul, gücüne sığınabildiği güvenli bir limanın olmaması aynalanma eksikliği olarak ifade edilir.

5 eyleme vurma: Kişinin hissettiği kötü duygu(lar)dan kurtulmak için geliştirdiği ilkel düzey bir savunmadır. Madde kullanımı, rastgele cinsel ilişkiler örnek olarak verilebilir.

6 ödipal çatışma: Freud'un fallik (3-6 yaş) olarak ifade ettiği dönemde erkek çocukların anneyi elde elde etmek için babayla rekabete girmesidir. Bu dönem sağlıklı olarak geçirilmezse kişi yaşamında baba ve baba türevi olarak gördüğü kişilerle sorunlar yaşayabilir.

Her yeni başlangıç ve girişim, kendilik aktivasyonu yarım kalmıştır. 1938 yılında (35 yaşında) henüz ülkeden ayrılmamışken Ses dergisinde özgürlük ile ilgili kaleme aldığı bir yazısında şunları yazmıştır: *...Ben hürriyetimi çok severim. Bunu naçiz sükutumda bulurum. Resim yaparken, ibadet eder gibi beynimin tepesinde, saçlarının dibinde hissetmezsem o zaman bilirim ki işgal edilmişimdir. Çatacak, kavga edecek adam ararım.*

Sanat ve özgürlük kavramları onun için iç içe geçmiştir. Sanat iç dünyanın gerçekliğinden, dış dünyanın gerçekliğine bir köprü işlevi görerek Winnicott(2007)'in ifadesiyle potansiyel bir alan oluşturmuştur. Kendisini yeniden yapılandığı, anlamlandırdığı, duygularını regüle etmesine olanak tanıyan bu alanın işgal edilmesi Fikret Mualla tarafından kabul edilmiyordu. Belki de bu alan kendisini olduğu gibi ortaya koyabildiği, onu sınırlandırmayan tek alandı. 1939 yılında bir akşam üstü sirkeci garından ressam arkadaşları Fikret Mualla'yı Paris'e yolcu ettiğinde, Fikret Mualla gözyaşları içinde ülkeden ayrılır ve bir daha geri dönmez. Paris yaşamı boyunca çok zor günler geçirir. Parasız kalır. Birkaç defa Ruh ve Sinir hastalıkları hastanesine yatırılır. Aynı zamanda alkol bağımlılığından defalarca tedavi görür. Paranoyaları artar, polisler tarafından takip edildiği ve kendisine zarar verileceği düşünceleri oluşur. Alkolün de etkisiyle psikotik, deliryum atakları geçirir. Doktor raporlarında tanı 'alkolik delirium' olarak geçmektedir. Tedavi amacıyla hastaneye yatırıldığı süreçlerde bile üretmeye devam eder, küçük bir desen defteri ve karakalemi hep yanındadır. Sanat, yaşamını tahammül edilebilir kılan, onu olduğu gibi müdahalesiz kabul eden bir arkadaş, kendilik nesnesidir. Fikret Mualla'nın birkaç dostu vardır. İstanbul'daki bu dostlarına gönderdiği birkaç satırlık mektupların birçoğu yaşama, düzene duyduğu yoğun tepkiler, insanlara karşı öfke, kızgınlık duygularını ifade eden satırlarla doludur. Bazı mektuplarında psikotik atakların izleri açıkça görülmektedir. Mektup bir noktadan sonra anlamsız, içi çözülmüş kelimeler ile devam eder. Mektupların bazı yerlerine anlamsız karalamalar vardır. Deliryum atakları geçirmesine neden olan alkol almaya her gün artan bir tempoda devam eder. Hastaneye yatar, toparlanır fakat çıktıktan bir süre sonra içkiye kaldığı yerden devam eder. Fikret Mualla'nın (1953) Albastı Defteri'ni dolduran desenlerinde ve o desenlerin altına düştüğü notlarda çıkar düşkünü olarak tanımladığı insanlara nefreti, paranoyaları ile ilgili ruh yapısı görülmektedir. 'Agaheyn Partisi' adlı çizimde kendisine komplo hazırladığını iddia ettiği kişileri çizmiştir. Yüzler belirgin değildir. Bu çizimler Paris'te hastanede kaldığı döneme aittir. Bu dönem resimlerinde yoğun karalamalarla, bastırılmış yarım bırakılmış çizimleri yoğun agresyon bulgusu olarak tanımlanabilir. Fikret Mualla'nın çizim ve resimleri incelendiğinde ruhsal yapıyla ilgili durumu kötüleştirilince çizimlerin karıştığı, renklerin koyulaştığı, otonomi duygularının kaybolduğu ve karalamalar olduğu görülmektedir. Özellikle giderek artan psikotik hezeyanların bu durumu beslediği söylenebilir. Fikret Mualla hayvanlar dünyasıyla da yakından ilgilenmiştir. 'Albastı' dizisini oluşturan çizimlerde sık sık karşımıza çıkan hayvan figürlerinin çoğunu sırtlan türünde odaklanmış resimler oluşturur. Resimlerinde insana benzeyen hayvan ve hayvana benzeyen prototip karakterler vardır. Bunlar Fikret Mualla'nın öfkesine neden olan ve nefretini kazanan insanların hayvana dönüşen versiyonlarıdır. Daha önce de ifade edildiği gibi Fikret Mualla resim yolu ile içindeki saldırgan dürtüleri ve taşıyamadığı duyguları resme aktarmıştır.

Yaşamı süresince sanat, ruhsal yapının gel gitleri arasındaki salınımda iniş ve çıkışlarında Fikret Mualla için atraktör etki⁷ yapmış, bir denge, itidal noktası bulmasına olanak sağlamıştır. Bion (2014)'un ifade ettiği gibi sanat Fikret Mu-

alla için ham deneyimleri (beta elementleri) onarmakta ve düzenlenmekte taşıyıcı bir kap, konteynır işlevi görmüştür. Yaşamındaki yalnızlık, suçluluk, değersizlik, öfke duygularını, acılarını ve travmalarını bu kaba (resim) boşaltmış, sanatın kapsayıcı işlevi ile onarmaya çalışmıştır. Fikret Mualla hayatında pek çok iniş çıkış yaşamış ancak sanatsal açıdan üretmeye hiç ara vermemiştir. Sürekli resim yapmış, dergilere yazılar yazmış, kostümler tasarlamıştır. Sanat yaşamındaki yaratıcılık ruhsal açıdan kendi itidal noktasını⁸ bulmasına olanak sağlamıştır. Yaşamındaki pek çok kaosa rağmen üretmeye devam etmesi sanatın kapsayıcı, onarıcı, kendilik nesnesi, denge sağlayıcı işlevine bağlanabilir.

7 atraktör etki: Dışardan ya da içeriden gelen bir etkiyle, eski sistemden yeni bir sistem oluşturulmaya geçişte tetikleyici faktördür.

8 itidal noktası: Ruhsal yapıda dengeyi sağlayıcı orta noktadır. Her bireyin yaşamında itidal noktası ruhsal yapının dinamiğine bağlı olarak farklıdır.

SONUÇ

Yaratıcılık yolu ile kişi, içsel nesnelere ile bağlantıya geçerek çözülmemiş çatışmalarını ilk kez ya da yeniden yaşayarak yeni bir ilişki yaratır. Yaratıcı faaliyetler sayesinde sanatçı da kendine yönelik sevgi ve nefret duygularını, narsistik ihtiyaçlarını, kayıp deneyimlerini keşfedebilir, kabullenilebilir (Abella,2017). Ressam Fikret Mualla Saygı'nın yaşamı pek çok farklı kaynaktan tarama yolu ile incelendiğinde çoğu kez yaratıcılık yoluyla yaşamındaki krizlerle baş edebildiği, sanatın yaşamında bir itidal noktası oluşturduğu, atraktör ve kendilik nesnesi işlevi gördüğü, varoluş hallerini sanat yolu ile ifade edebildiği ancak yaratıcı sürece psikopatoloji eşlik ettiğinde ise sanatın duyguları regüle etmede tek başına yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abella A. (2017). *Narsisizm ve Yaratıcılık*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Alpay, Y., Alkın, E. (2016). *Mualla'nın Sanatı*. İstanbul: Sosyal Yayınları
- Bion, WR. (1962). *Learning from Experience*. London.
- Bion WR. (2014). *Yaşayarak öğrenmek*. (çev. Güvenir T, Ekin Li). İstanbul: Bağlam Yayınları
- Dino, A. (2006). *Gören Göz İçin Fikret Mualla*. İstanbul: Dünya Yayınları
- Aliçavuşoğlu, E. (2012). *Psikanaliz, Freud ve Sanat, Sanat Tarihi Yıllığı*
- Erdem, N. (2021). *Narsisizm ve Yaratıcılık*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Eren, N. (2020). *Sanat Psikoterapisi ve Rehabilitasyonu Programı Ders Notları*, İstanbul
- Freud, S. (1999). *Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşleri*. İstanbul: Payel Yayınevi
- Freud, S. (2007). *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*. (çev. K. Şipal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Katz, M. (2019). *Çağdaş Psikanalitik Alan Kuramı*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları
- Kris, E (1952). *Psychoanalytic Explorations in Art*. New York: International Universities Press
- Levin, E (2021). *Ateşe Yön Vermek* (çev. Yazıcıoğlu, D). İstanbul: Sola Unitas
- Lichtenberg, J.D., Lachmann F.M. ve Fosshage J.L. (2016). *Kendilik ve Güdülenme Sistemleri: Psikanalitik Teknik Kuramına Doğru* (çev. K. Kelebekoğlu), İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- May, R. (2018). *Yaratma Cesareti* (çev. Oysal, A). İstanbul: Metis Yay.
- Klein, M. (2020). *Haset ve Şükran* (çev. Erten, Yavuz & Koçak, O). İstanbul: Metis Yayınları
- Özkan, D. (2012). *Modern Sanatta Öznelerarasılık, Refleksivite ve Tamamlanabilirlik*. The Journal of Marmara Social Research, İstanbul
- Parman, T. (2020). *Freud'un Makara Oyunu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Rabain, J. F. (2006). *Winnicott'da Oyun*. İstanbul: Psikanaliz Yazıları
- Roussillon, R. (2014). *Dürtülerin Bağlanması ve Bağlanamamasında Nesnenin İşlevi*. Turkish Annual of Psychanal. Int., 6, 102-129.
- Stolorow, R., Atwood, G., ve Brandchaft, B. (2014). *Öznelerarası Bakış Açısı*. (çev. Ö. Gelbal). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Storr, A. (2001). *Öteki Peygamberler* (çev. A. Day). İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Özakkaş, T. (2017). *Bütüncül Psikoterapi*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Toros, T. (1986). *Fikret Mualla 1903-1967*. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları
- Yıldırım F, Kenar J (2021). *Kayıp nesne: Yıkımdan yaratıcılığa yas ve melankoli*. Ankara: Türkiye Klinikleri Yayınları.
- Winnicott, D. W. (2007). *Oyun ve Gerçeklik* (çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.